

Burðardygt matsjálvbjargni

Eitt tíðarrák, ein diskursur og ein framtíðarvisjón

Elisabeth Skarðhamar Olsen, ph.d. lesandi

Lancaster Environment Centre, Lancaster University, Stóra Bretland
Søgu- og samfelagsdeildin, Fróðskaparsetur Føroya, Føroyar

23. september 2022

Føroyar

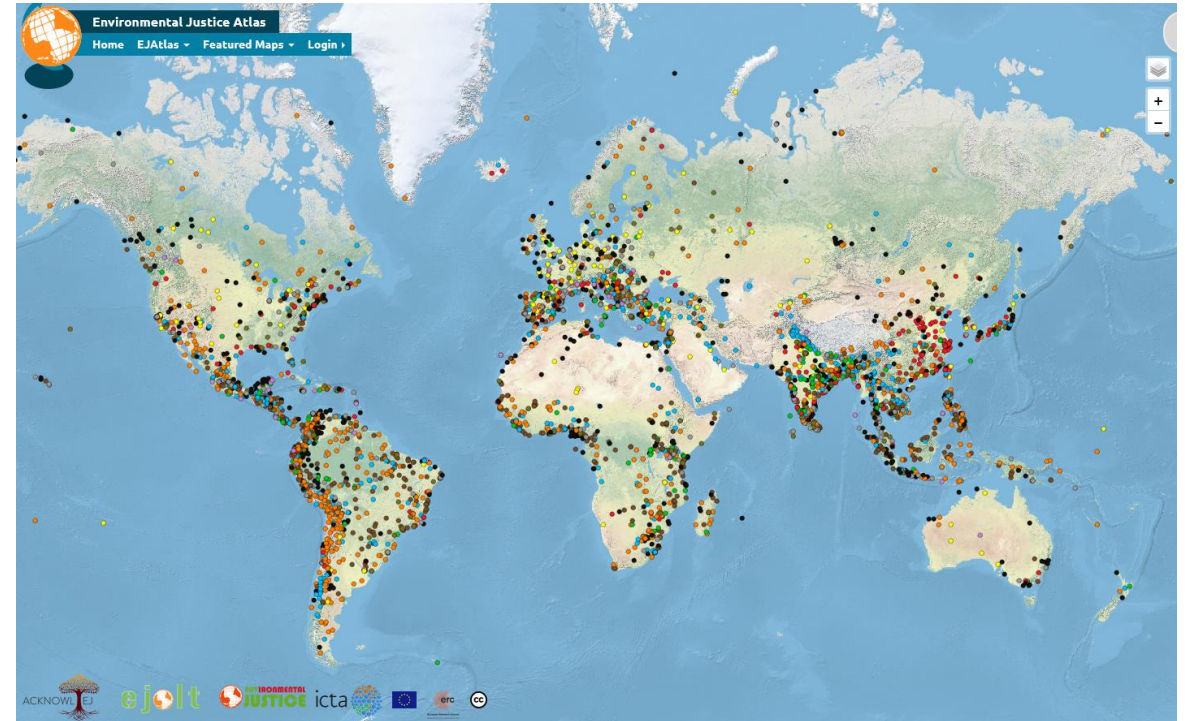
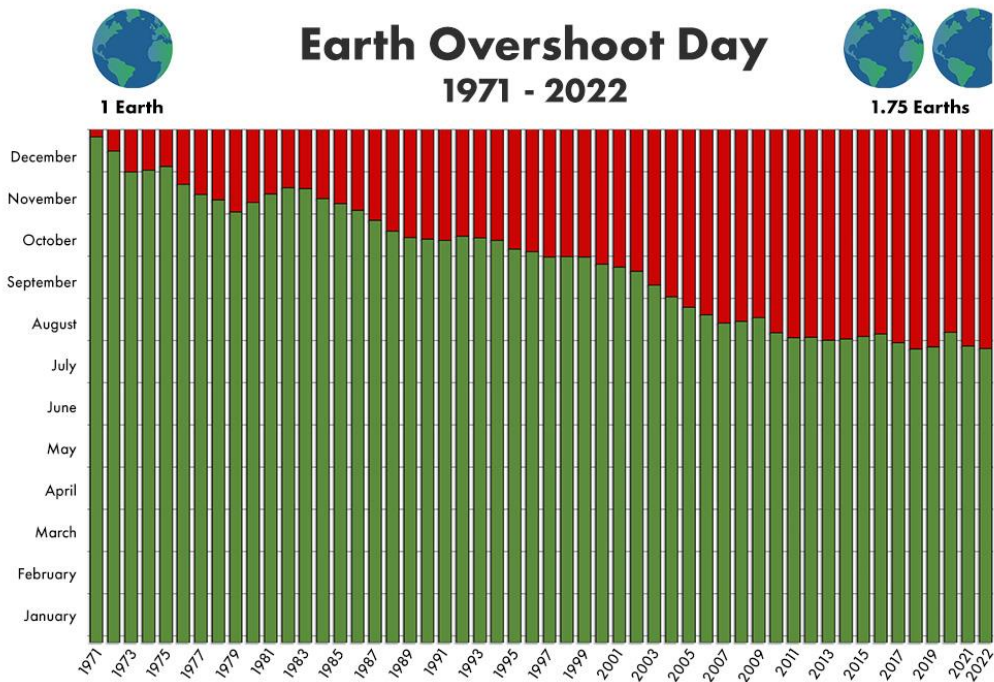
- 1399 km²
- 200.000 km² EEZ
- 54.000 íbúgvar
- Útflutningur: fiskur (90%)
- Heimastýri síðan 1948 (Danmark)

São Tomé e Príncipe

- 1001 km²
- 160.000 km² EEZ
- 220.000 íbúgvar
- Útflutningur: kakao (80%)
- Fullveldi síðan 1975 (Portugal)

Skrá

- Vísindaliga útgangsstøðið
- Søguligt afturlit og altjóða kontekstur
- Burðardygt matsjálvbjargni í Føroyum

Vísindaliga útgangsstöðið og fortreytirnar fyrir granskingini

- Altjóða umhvörviskreppan er úrslit av, at okkara núverandi máti at liva og dríva búskap uppá er óburðardyggur.
- Altjóða matídnaðurin er ein integreraður partur av hesum óburðardyggum samfelagsstruktúrum.
- Altjóða rávøruídnaðurin leggur alsamt størri trýst á lokal umhvørvi kring heimin, sum í nógvum førum eru grundarlagið fyrir matsjálvbjargni hjá íbúgvum á staðnum.

“Grøna kollveltingin”

(sum ikki var so grøn)

- Eftir seinna heimsbardaga (1950-1960)
- Tøknifrøðilig menning av landbúnaðinum
- Hybrid fræ
- Ílegutillaging
- Monokulturar
- Týningarevni
- Fjarflutningur av matvørum
- Ognarskapur á fáum hondum
- GATT (1948-1994) WTO (1995)

Altjóða matídnaðurin og Føroyar

- “Bláa kollveltingin”: tøkni­frøðilig menning á sjónum, t.d. alivinnan (byrjar í 1980’unum).
- Árliga fiskiveiðan í Føroyum er vaksin frá 80 kg per íbúgva í 1903 til 14 tons per íbúgva í 2003. (Bogadóttir 2020)
- Spurningur at hugsa um: *Hava vit í Føroyum betur atgongd til fisk í dag, enn vit høvdu í 1903?*

Matvøruþrygd

- Á enskum “Food Security”
- Ein matpolitískt hugtak og diskursur, ið tekur seg fram í 1970’unum.
- Matvøruþrygd merkir *“at øll menniskju altíð hava fysiska, sosiala og búskaparliga atgongd til nøktandi, tryggan og heilsugóðan mat, ið nøktar teirra matynskjum og kosttørvi fyri at liva eitt virkið og sunt lív.”* (IFPRI, 2022, mín umseting)

Food and Agriculture Organization
of the United Nations

Altjóða rørslan fyri “matfullveldi”

EN: *Food Sovereignty*

Altjóða smá-matframleiðara felagsskapir:

Altjóða sivil-samfelags felagsskapir:

Onnur:

- Upprunafólk
- Matframleiðarar: bóndafeløg, fiskarafeløg, osfr.
- Umhvørvisfelagsskapir
- Granskarar, politikarar og aðrir einstaklingar

Matfullveldi

- Altjóða bóndarørslan “La Via Campesina” legði hugtakið fram fyrstu ferð á World Food Summit (1996).
- Í dag eitt kjarnuhugtak í kjaki um landbúnaðar-, fiskivinnu- og matvørupolitikk.

Seks sùlur

1. Fokus á mat til menniskju
2. Virðismettir matframleiðarar
3. Matskipanir skulu vera staðbundnar
4. Virkar fyri staðbundnari stýring
5. Menning og deiling av vitan og førleikum
6. Arbeiðir við náttúruni

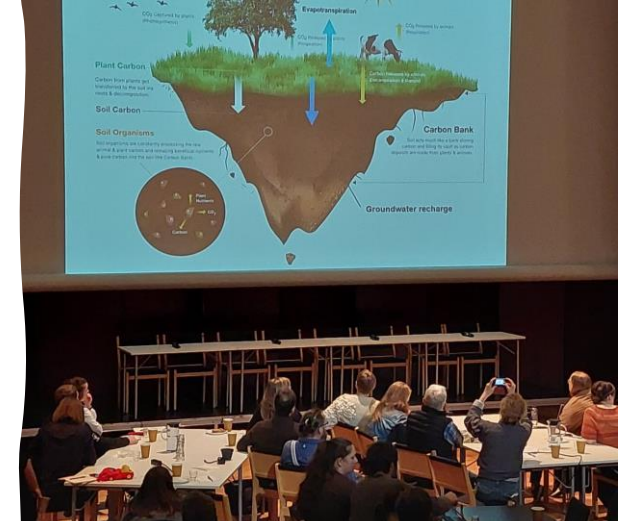
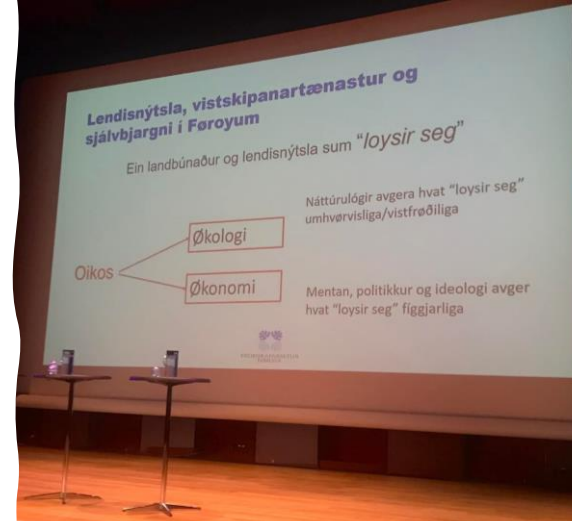
Burðardygt matsjálvbjargni

- **Eitt tíðarrák**, ið byrjar miðskeiðis í 10'unum.
- **Ein diskursur**, ið talar fyri staðbundnari smá-matframleiðslu, sum tekur hædd fyri náttúruni.
- **Ein framtíðarvisjón** um eina meira umhvørvisvinarliga, rættvísa og mentanarliga meningsfulla matskipan.

Matvit

- Afturvendandi ráðstevna um matsjálvbjargni
- Tema í 2022: “Regenerativur landbúnaður”
- Málbólkur: staðbundnir matframleiðarar, umhvørvis- og náttúruverndarfólk, mataaktivistar, fólk í politisku skipanini, granskarar og onnur.
- Facebook og instagram: **@matvit2022**

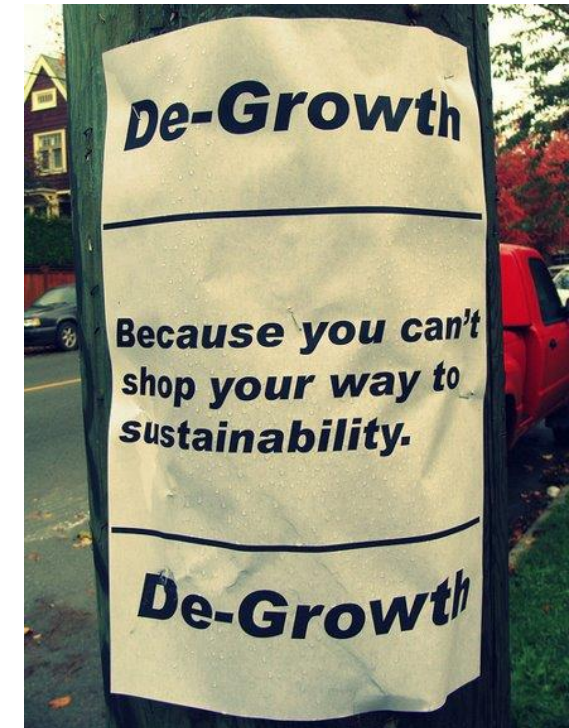
Granskingarsurningar

Hvørjar matbúskaparligar relatióðir og/ella siðvenjur hava vit í Føroyum, sum virka uttanfyri altjóða matskipanina og/ella bera fram alternativ til altjóða matskipanina?

- hvussu eru hesar skipaðar?
- hvørji virðir byggja tær á?

Hvussu er støðan hjá smá-matframleiðarum, ið fyrst og fremst framleiða og selja til lokala marknaðin heldur enn altjóða marknaðin?

- hvussu eru teirra arbeiðs- og sölukor?
- hvørjar vónir hava teir fyri framman?

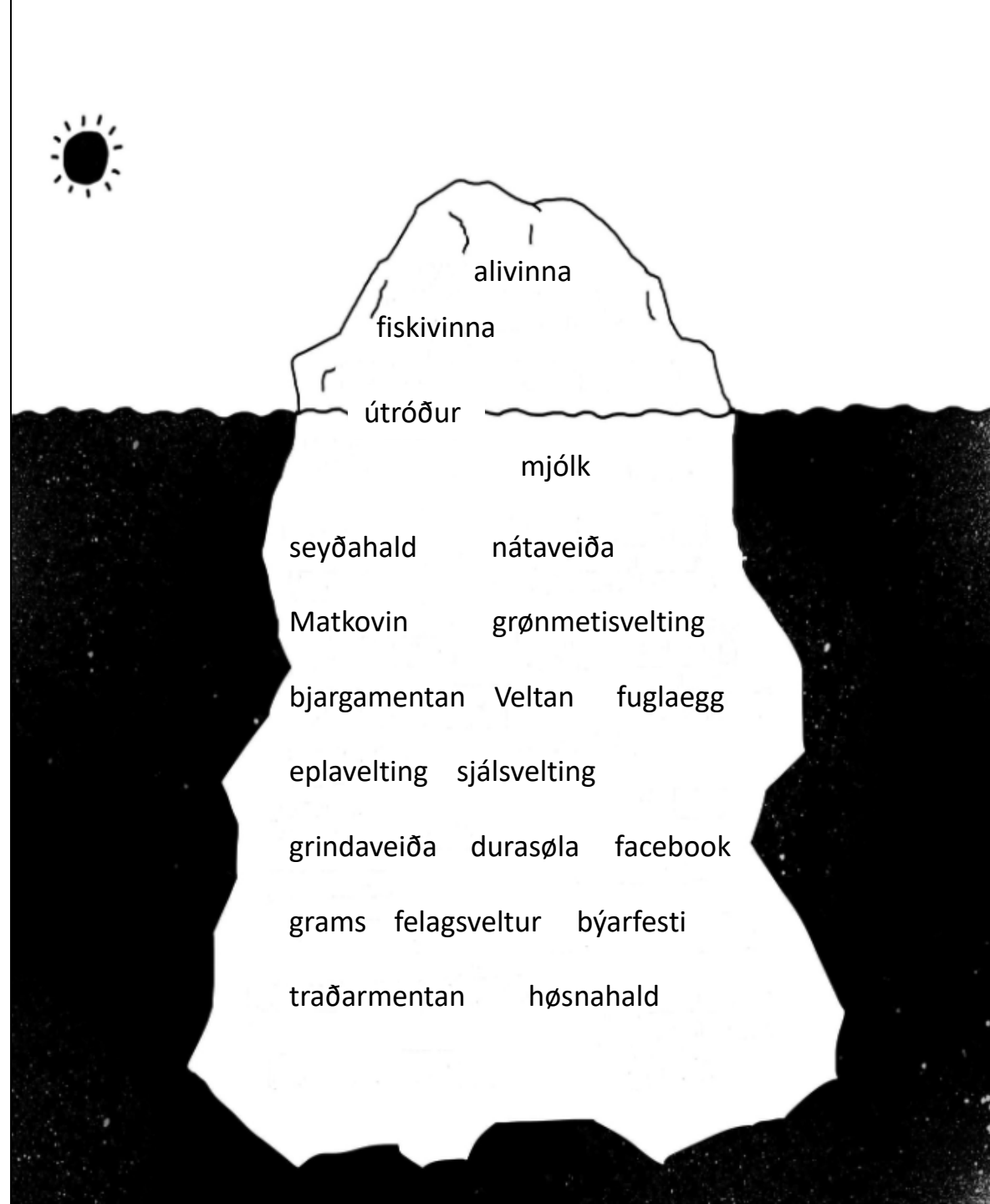
Myndir: Egnar og Wikipedia (CC)

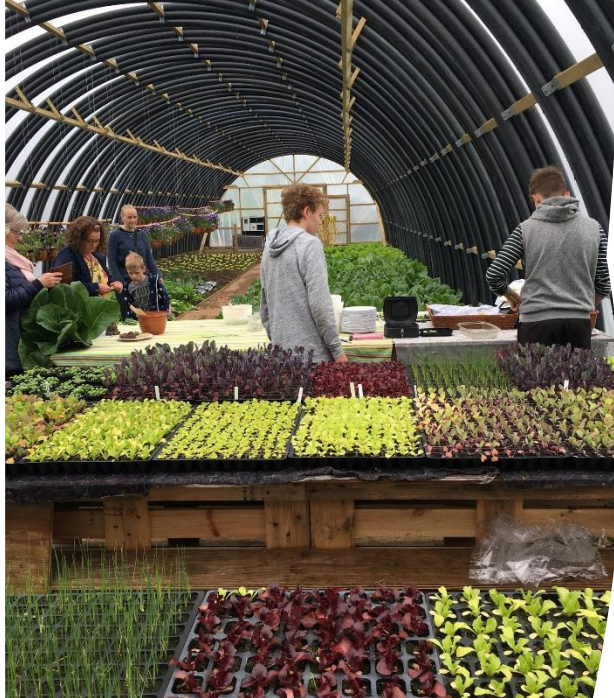
Tann siðbundni matbúskapurin

Føroyski matbúskapurin

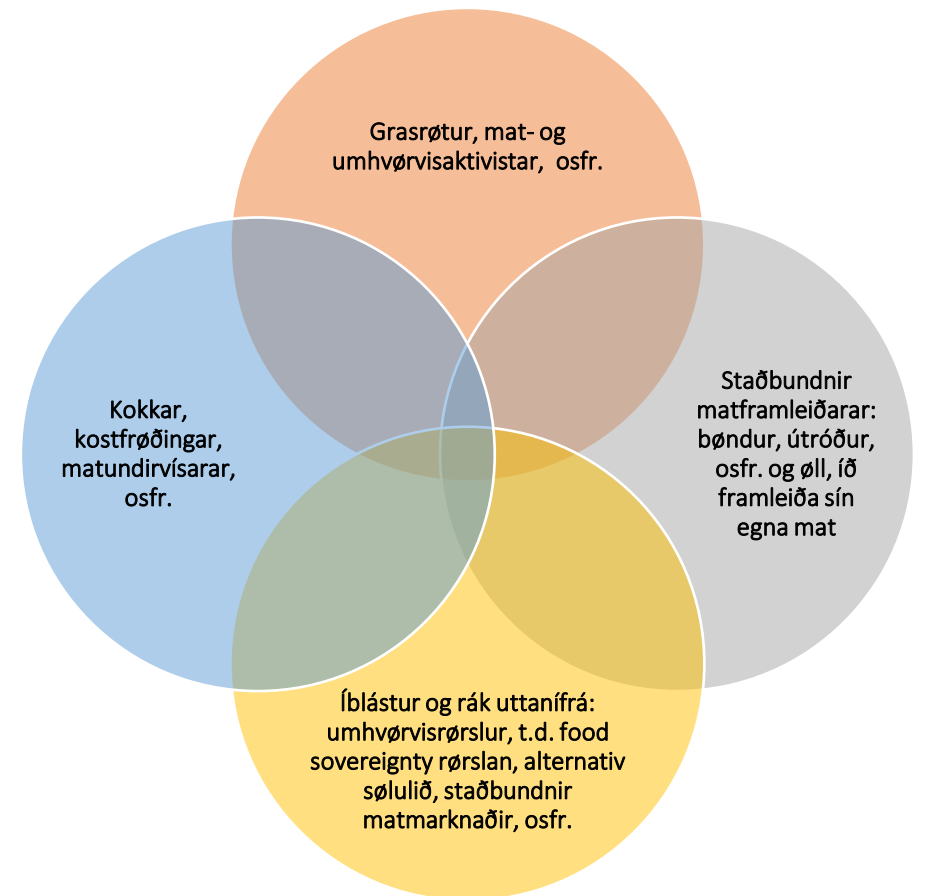
Er tað:

- *...matur ella vøra?*
- *...til at eta ella til at selja?*
- *...til altjóða marknaðin ella staðbundna marknaðin?*
- *...fyri at skapa vøkstur ella sjálvbjargni?*

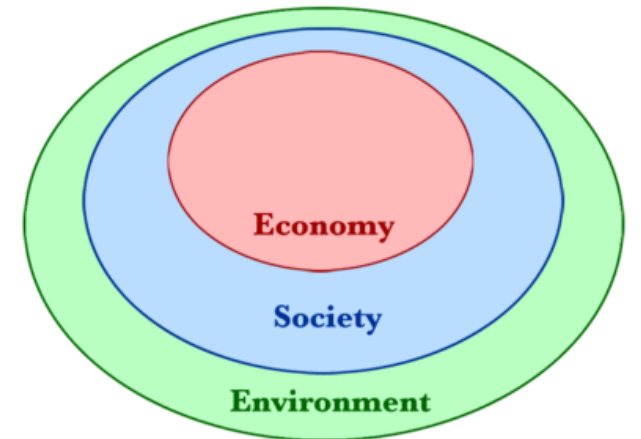

Hvat stimbrar matsjálvbjargni í Føroyum?

Hví er hetta týdningarmikið?

- ST staðfestir at atgongd til mat er ein mannarættur.
- Okkara núverandi strategi fyri matvørutrygd riggar ikki.
- 1/3 av matinum, ið verður framleiddur, fer til spillis.
- Altjóða matídnaðurin eigur uml. 35% av samlaða vakstrarhúsútlátinum. (Clark et al. 2020)

“Tí vit hava spolerað jørðina so illa í so nógv ár við hesum hugburðinum um, at man skal optimera allatíðina, og rationalisera alt, sum er náttúrligt, burtur, bara fyri at fáa meira vinning. Og tað, haldi eg, er fíggindi nummar eitt av jørðini og náttúruni. Tú kanst ikki kobla náttúruna inn á handan vognin har, uttan at tað gongur útyvir hana.”

- Bóndi í Føroyum

Vísindavøka 2022
Elisabeth Skarðhamar Olsen
elisabetho@setur.fo